

Kavram Atölyeleri Tartışma Raporu

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

www.cisuplatform.org.tr

KAVRAM ATÖLYELERİ TARTIŞMA RAPORU

7 ve 14 Ocak 2021

Giriş

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (CİSÜ) Platformu olarak, topluluk ilkelerimizi ve savunuculuk hedeflerimizi geliştirme sürecine kavram tartışmaları yürüttük. 7 ve 14 Ocak 2021 tarihlerinde düzenlenen Kavram Atölyeleri'nde CİSÜ üyeleri CSÜS alanında kullanılan başlıca terim ve kalıp ifadeleri ele alıp tartıştılar. Bu tartışmalar, akademik alandaki teorik ve ampirik birikim ile hak temelli sivil toplum alanındaki savunuculuk, izleme ve saha birikimini birbiriyle konuşturmamızı, CİSÜ üyelerinin kendi terminolojilerinin arkasında yatan iç tartışmaları duymamızı ve değerlendirmemizi sağladı.

Atölyelerde öne çıkan bazı tartışma soruları şunlar oldu: Tüm metinlerde aynı terminolojik yaklaşımı mı benimsemeliyiz yoksa metnin amacına ve hitap ettiği gruba göre yeniden mi düşünmeliyiz? Kullanacağımız dil nasıl olmalı? Bu dilin hangi noktalarda daha anlaşılır, hangi noktalarda daha kapsayıcı olmasını önceleyeceğiz? Anlamı bozan ya da daraltan, literatüre yerleşmiş Türkçe karşılıkları nasıl değerlendireceğiz? Sözleşme çevirilerindeki ideolojik unsurları nasıl ele alacağız, nasıl atıf yapacağız? Yayınlarımızı ve içeriklerimizi kimlere yönelik üretiyoruz? Hangi akademik literatürleri esas almalı, hangi bilgiyi akademik bilgi saymalıyız?

Bu soruların izinde yaptığımız tartışmalarda, cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS) alanında güncel hak temelli savunuculuk dilini yakalamak ve dilimizdeki ayrımcı, damgalayıcı ifadeleri dönüştürmenin Platformun temel hedeflerinden biri olması gerektiğinde hemfikir olduk. Bu bağlamda, dilde aile vurgusundan (ör. aile içi şiddet, aile planlaması), ahlaki normlara dayalı adlandırmalardan (ör. anne, yavru) sakınmak, mevcut hak ihlallerini (ör. kürtaj yasağı ve çocuk istismarı sonucu gebelikler) örtmeyip görünür kılmak, sağlık hizmetini talep etmeyi ve haktan yararlanmayı ketleyecek yanıltıcı kalıplardan (ör. "tedavi edilemeyen") uzaklaşmak, dini ve ahlaki normlara dayanan ancak beden bütünlüğünü ve rızayı ihlal eden kimi tıbbi pratiklerin (ör. sünnet, tek eşlilik) tıp otoritelerince önerilmesini hak temelli yaklaşımla sorunsallaştırmak, bu önerilerin dayandığı bilimsel araştırmaların sonuçlarını açıklarken tek doğrucu olmamak, bu pratiklerin hak ihlali boyutunu, bedene verdikleri zararı ortaya koymak, bu önerileri yanlışlayan araştırmaları da duyurmak, bu

pratiklerin tıbben önerilmesinin yarattığı toplumsal sonuçları gözlemlemek ve ortaya koymak gerektiğini gördük.

Hukuk dilindeki ve hukuk çevirilerindeki CSÜS alanıyla ilişkili sorunları ve hataları da konu ettik (ör. "mağdur", "aile içi şiddet). Yasalara ve uluslararası sözleşmelere doğrudan atıf yaptığımız yerlerde dışında resmi dildeki hak temelli yaklaşıma aykırı unsurları yinelemeyip, doğrudan atıflarda ise dipnotlarla itirazımızı belirtmeye karar verdik. Cinsel şiddeti CSÜS alanıyla ilişkilendirerek ele alırken, cinsel şiddetin türlerini ayrıntılı biçimde tanımlamaya ve ayrımları ortaya koymak ve CSÜS hizmetlerinde cinsel şiddete maruz bırakılan herkese hizmet prensibini savunmakta ortaklaştık.

CSÜS alanındaki kilit grupları, cinsiyet kimliklerini ve cinsel yönelimleri kapsayan, kesişimsel bir dil oluşturmanın yollarını tartıştık. Dilimizi ataerkil, heteronormatif ve cisnormatif unsurlardan arındırmak için tanımlamaları ikili cinsiyet sistemi içinden yapmamayı; beden parçaları, hormonlar, önlem araçları ve tıbbi işlemlerin iki cinsiyete dayalı adlandırmalarına alternatifler üretip yaygınlaştırmayı; cinsel şiddeti de kapsayıcı biçimde ele almayı önemli bulduk. Kilit gruplardan söz ederken "li" takılı ifadeler gibi (ör. "riskli grup", HIV'li birey) işaret edilen kişi ve grupları damgalayan kalıplardan kaçınmakta uzlaştık. Metinlerimizde ayrımcılığın etnisite, sosyo-ekonomik statü, engellilik, yaş, coğrafi konum, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim vb. farklı boyutları arasındaki kesişimleri göstermeyi önümüzde koyduk. Bununla birlikte, sivil toplumun alanının daraldığı bir konjonktürde "kadın" odaklı dili savunuculukta kullanmanın stratejik ve pratik faydalarını gözardı etmemek gerektiğinin de altını çizdik. Sahadaki farkındalık çalışmalarında ve eğitimlerde politik doğruculukta ısrar etmenin anlaşılabilirliği azaltabileceği veya kurumsal düzeyde sonuca ulaşmayı engelleyebileceği gibi riskleri not düştük. Metinlerin ve kullanılacakların çalışmanın amacına, bağlamına, hedef kitlesine göre temel ilkelerimizden ödün vermeden anlaşılır bir dil kurma üzerine daha fazla düşünme ve çalışma niyetimizde ortaklaştık.

Bu raporda, Platform'un kullanacağı terminolojiyi belirlemek amacıyla yapılan tüm bu tartışmalar ve varılan sonuçlar, konu başlıklarına göre düzenlenerek açıklanmaktadır.

Cinsel sağlık, üreme sağlığı, cinsel sağlık ve üreme sağlığı

“reme”, “doğurancılık”, “cinsel sağlık”, “cinsel sağlığı ve üreme sağlığı”:

“Doğurancılık” doğurmaya gönderme yaparken yalnızca doğurabilen bedenleri kapsıyor ve cinselliğin nihai noktası olarak doğurmaya işaret ediyor. Bir alt başlığı olarak “doğurancılık”ın ele alındığı bir metinde, yerine göre kullanabiliriz. “reme sağlığı” da kısıtlı bir terim, yine özel olarak üremenin konu edildiği bir metinde, yerine göre kullanılabilir. şemsiye kavramları tercih etmenin metinleri daha kapsayıcı kılacağından hareketle, CİS’nn olası şemsiye terimleri üzerine tartışma yürüttük.

“Cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS)” terimini kullanmak uluslararası politika diliyle paralel bir literatür üretilmesini sağlayacaktır. Öte yandan savunuculuk dilini kurarken odağımız uluslararası politikanın, akademinin, tıbbın dilini aynen kullanmak değil, bunların kısıtlılıklarını sorgulayıp tespit etmek, bu dilleri dönüştürmek için gerekli müdahalelerde bulunmak ve alternatifler üretmek olmalı. Dolayısıyla, “cinsel sağlık” teriminin şemsiye terim olarak kabul etmenin, doğurancılığı ve üremeyi ise bunun alt başlıkları olarak ele almanın kapsayıcılık ve ayrımcılık karşıtlılığı bakımından daha doğru olduğu vurgulandı. Sağlık boyutunda “cinsel sağlık ve üreme sağlığı” ile “cinsel sağlık” terimlerini, hak boyutunu ele alırken ise “CSÜS hakları” ve “cinsel haklar” terimlerini metnin amacına göre st başlık olarak seçebilir, tüm diğer terimleri de metnin içinde spesifik bilgi verilen yerlerde kullanabiliriz, dedik.

“Cinsel sağlık eğitimi” ve “kapsamlı cinsellik eğitimi”:

Türkiye’de kısıtlı lde uygulanabilen “cinsel sağlık eğitimi”nin çerçevesinin “hastalıklardan korunma” vurgusu taşıdığı; sunduğu bilgi ve farkındalığın sınırlı kaldığı, oysa UNFPA’in “kapsamlı cinsellik eğitimi” yaklaşımının özünde cinselliğe pozitif yaklaşan bir bakış taşıdığı, dolayısıyla cinsel sağlığın korunması kadar CSÜS hakkı ihlallerinin giderilmesi, şiddetin önlenmesi yönünde de toplumsal farkındalık ve dönüşüme katkısı daha büyük bir eğitim erevesi olduğunu konuştuk. Öte yandan, Türkiye’de okullarla ve kamu kurumlarıyla ortak çalışmalarda “cinsellik” sözcüğünü telaffuz etmenin ve bu konuda herhangi bir içerik üretmenin olanaksızlığı üzerine deneyimler paylaşıldı. Sonuç olarak okul çalışmalarında “cinsel sağlık” adlandırmasının zorunlu olacak süreceği ancak CİS metinlerinde UNFPA

terminolojisine uygun biçimde "kapsamlı cinsel eğitimi" adlandırmasını kullanarak bu eğitim yaklaşımını açıklayıp savunuculuğunu yapmamız gerektiğinde uzlaştık.

Kontrol, korunma, düzenleme, önleme...

"Aile planlaması", "doğum kontrolü", "gebeliği düzenleme, "istenmeyen ve riskli gebelikleri önleme", yöntemlerin adlandırılması:

"Aile planlaması" 1994'ten sonra BM'nin uzaklaştığı bir terim. "Doğum kontrolü" bireylerin bedenleri üstünde tepeden bir deneyim sistemini ve kontrol eden ve edilen hiyerarşisini çağrıştırıyor. "Doğum kontrol yöntemleri" terimi, her gebeliğin doğumla sonuçlanmadığı gerçeğini örtmesi ve yöntem kullanmanın enfeksiyondan koruma boyutunu kapsamaması bakımından da problematik. Bu nedenle, "doğum kontrolü" ve "doğum kontrol yöntemleri" yerine, "gebeliğin düzenlenmesi", "istenmeyen ve riskli gebeliklerin önlenmesi" ve "istenmeyen gebeliği önleyici yöntemler" terimlerini tercih etmek ve yaygınlaştırmak görüşü ağırlık kazandı. Yöntemlerden söz ederken, CYBE ile yaşayanları damgalayıcı nitelikte ifadelerden uzak durmalı; yeterince bilinmeyen yöntemleri görünür kılmak açısından tüm yöntemlere eşit vurgu yapmalıyız.

Gebelik ve doğum süreçlerinden söz ederken aile vurgusundan kaçınmak; gebeliğin cinsel şiddetin sonucu olabileceğini, kişinin bu veya başka sebepten gebeliği sonlandırmak isteyebileceğini, gebeliğin sonunda anneliği tercih etmeyebileceğini akılda tutarak dilimizi kurmak, mevcut hak ihlallerini de göz önüne aldığımızda acil önemde. Dilimizde toplumsal normlardan ve kişilere sağlık hakkını kullanmalarını ketleyen duygusal yük yükleyen ifadelerden uzaklaşalım; biyolojik sürece vurgu yapan terimlere yönelelim. Örneğin, gebelik süreciyle ilgili bilgi ve fikir paylaşırken "annelik" konumu yerine gebeliğin istenip istenmemesine odaklanalım, "bebek" yerine gebelik döneminde "fetüs", doğum sonrası "yenidoğan" kullanalım. Yalnızca istenmeyen gebeliklerin önlenmesini tartışmakla sınırlı kalmamaya, istenen gebeliklerin komplikasyonsuz gerçekleşmesini sağlama koşullarını da savunuculuk gündemi içinde tutmaya dikkat etmeliyiz.

"Kürtaj"/"isteyerek düşük", "tıbbi düşük"/"tıbbi kürtaj"/"ilaçla kürtaj":

Kürtaj hakkını savunurken yalnızca organların üreme kapasitesi değil tüm toplumsal katmanları kapsayan bir terim tercih etmek gerektiğinden "üreme" yerine, kadınları

imlemeksizin, doğuran transları da gözeterek salt "doğurganlık" üzerinden açıklama yapılması önerildi. Toplumda yaygın olarak anlaşılır olması açısından "isteyerek düşük" ve "tıbbi düşük" terimleri yerine "kürtaj" ve "ilaçla kürtaj" terimlerini benimseme önerisi de getirildi. "Tıbbi kürtaj" veya "tıbbi düşük" dendiğinde diğer kürtaj biçiminin tıbbi değilmiş gibi anlaşıldığına değinildi. İlaçla kürtaja alternatif olarak "hapla kürtaj" ve "kimyasal kürtaj" karşılıkları da önerildi. Diğer yandan, "kürtaj" sözcüğünün "küretaj" işlemini akla getirdiği ve tıpta bu anlamda kullanıldığı, ilaçla yapılan düşüğün farklı bir işlem olduğu için "kürtaj" kullanmanın yanlış olacağı bilgisi paylaşıldı. Sonuç olarak, savunuculuk metinlerimizde genel olarak "kürtaj" kelimesini tercih ederken, ilaç yöntemi söz konusuysa "ilaçla düşük" kullanma fikri ağır bastı.

"Gebe" ve "anne", "anne ölümü":

"Maternal mortality" karşılığının Türkçe tıp literatüründe "anne ölümü" olarak yerleşmesinden hareketle, bu temel göstergeye atıfta bulunulan metinlerde tüm gebe kadınların "anne" olarak adlandırılması tartışmaya açıldı. Her gebe kadının rızasıyla gebe kalmadığı ve kendisini anne veya anne adayı olarak görmediği hatırlatıldı. Hele de gebeliği sonlandırmak için ücretsiz nitelikli sağlık hizmeti almak temel bir hakken bu hakka erişimi engellendiği ve merdiven altı işlemlerde can kaybı yaşandığı, kız çocuklarının istismar sonucu gebe bırakıldığı ve doğum yaptıkları bir kültürel bağlamda, tüm gebelerden "anne" olarak bahsetmenin daha da yanlış olduğu belirtildi. "Anne ölümü" göstergesine atıflarda bu yerleşik çeviri korunurken, cümle içinde mümkün olan her yerde "anne" yerine "gebe", "gebe kadın", "kız çocuğu" kullanılması önerisi benimsendi.

"Korunma", "önlem":

"Korunmasız ilişki" ifadesinin de sıklıkla "kondom kullanmamak" olarak anlaşıldığını, tüm yöntemleri kapsayacak ifadelerle yönelmenin daha faydalı olacağını konuştuk. Ayrıca, HIV ve AIDS özelinde "korunma" ifadesinin ortadaki "risk"i enfeksiyonla yaşayan kişiye yüklediği, toplumun enfeksiyon riskinden uzak kalması için bu kişilerin toplumdan uzak tutulması iması taşıdığı uyarısında bulunuldu. "Korunma" yerine "önlem" teriminin yaygınlaştırılması önerisinin yanı sıra, "önlem" ifadesinin "korunma" anlamını karşılamadığı ve her durumda kullanılamayacağı itirazı geldi. "Önlem" in alternatifi olarak "güvenli" teriminin (güvenli cinsellik, güvenli cinsel ilişki) de "korunma"ya benzer biçimde çoğu zaman HIV ile yaşayanları

güvensiz olarak imlediği hatırlatıldı. Sonuç olarak CYBE bağlamında UNAIDS'in 2015 tarihli terminoloji kılavuzuna referansla, enfeksiyonun bulaşmasıyla ilgili sorunun bu enfeksiyonla yaşayan kişilerden değil, enfeksiyonun bulaşma niteliğinden ve buna karşı gerekli önlemlerin alınmamasından kaynaklandığını vurgulamayı merkeze alan, ayrımcılığı beslemeyen nötr bir dil kurmanın öneminde uzlaştık. Bu bağlamda "önlem" terimini tercih etme fikri ağır bastı.

Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar

"Sexually Transmitted Infections"ın karşılığı olarak "Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar", "bulaşma" veya "aktarma":

"Bulaşma" halk dilinde, "Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar" da Türkçe tıp literatüründe oldukça yerleşik ifadeler. Buna karşılık, orijinal terimin doğru karşılığı olarak "aktarma", "edinme", "geçme" gibi fiillerin kullanılmasını daha doğru bulan üyelerimiz var. "Bulaşma" sözcüğünün kültürel olarak ahlaksızlığı, kirliliği çağrıştırmaması, eşcinsellikle özdeşleştirilmesi ve LGBTI+ kimliklerin görünür olduğu ölçüde bulaşıcı hastalıklar gibi görülmesinin yaygınlığı düşünüldüğünde, bu ifadenin damgalamaya katkıda bulunabileceğini anlaşılır bulduk. Öte yandan CYBE bağlamından çıkıp sağlık alanının geneli için düşünüldüğünde, "bulaşma" sözcüğünün anlaşılır, yaygın ve yerleşik olması kullanımdan düşürülmesini neredeyse olanaksız kılıyor gibi görünüyor. Bu sözcüğü kullanmak taraftarı olan üyelerimiz mikrop, bakteri ve virüsün yayılımına "aktarma" demenin yanlış olacağını, "bulaşma"nın süreci doğru anlatan sözcük olduğunu düşünmekle birlikte, damgalayıcı ve dışlayıcı kullanımlarına izin verilmemesi için CYBE bağlamında bu terimin anlamının topluma ve sağlık çalışanlarına çok iyi açıklanması gerektiğini söylediler.

HIV'in diğer CYBE'lerden ayrıştırılarak vurgulanması:

HIV'in diğer CYBE'lerden ayrıştırılarak ele alınması ve öne çıkarılması enfeksiyonun yayılım oranıyla ilgili bir farkındalık sağlamak amacıyla yapılırsa da, toplumsal düzeyde ayrıştırmaya ve damgalamaya katkıda bulunabilir. Bu nedenle HIV özelinde bir çalışma değilse CYBE'lerle ilgili bilgi aktarırken HIV'i ayrıştırarak vurgulamamayı önemsememiz gerektiğinde uzlaştık. Ayrıca bu alanda bilgi aktarırken cinsel sağlık alanının içinde olduğumuzu vurgulamanın önemini hatırladık. Yalnızca HIV'i konu etsek dahi, ilgili bilgileri kapsamlı cinsel sağlık çerçevesi içine yerleştirerek ve tüm CYBE'ler ile birlikte cinsel sağlığın diğer unsurlarına da

değınmenin, bilgilendirmeyi cinsel sağlık ve haklar temelıne oturtmanın 6nemini konuştuk. Bu bağlamda, HIV ile yaşayan ve cinsel ilişkide 6nlem almak isteyen insanların partnerleri tarafından 6nlemsiz ilişkiye ikna edilmeye çalışılmasının yani "rıza inşası"nın alanda sık rastlanan bir şiddet biçimi olduğu ve istenilen, zaman ve mekânda ve partnerle cinselliğin yaşanmasının bir hak olduğunun bu bilgilendirmede yer almasının 6nemine değindik.

"HIV olmak", "AIDS olmak" gibi ifadelerin bu vir6s6 ve hastalık halini kişiden ayırıtırılmaz bir 6znitelik gibi g6sterdiğini, bu t6r sıfatlandırın ifadelerden kaçınmayı doğru bulduk, yerine uluslararası dilde yaygınlaşan "HIV ile yaşamak" ifadesini benimsedik. Bu alanla ilgili tartışmada ayrıca, HIV'den ve diğer CYBE'lerin kesin bir tedavisi bulunmadığını anlatmak amacıyla kullanılan "tedavi edilemeyen" ifadesinin yanıltıcı olduğunu, HIV stat6s6n6 6đrenen kişileri ruh sağlıklarını olumsuz etkileyeceği ve sağlık hizmetlerine başvurmaktan geri bırakabileceği konuşuldu. Tedavi g6rmek ile tamamen iyileşmek arasındaki ayrıma dikkat çekmenin ve CYBE alanındaki tedavileri g6r6n6r kılmanın savunuculuk açısından 6nemini g6rd6k. Bu bağlamda aradaki farka işaret etmek 6zere "şifa" kelimesi 6nerildi.

HIV ile AIDS'in eşanlımlı sanılması:

Uluslararası sağlık dilinde HIV/AIDS şeklinde yazım oturmuş olmakla birlikte, bunun iki kavramın eşanlımlı sanılması, enfeksiyon ile hastalığın aynı şey sanılmasını besliyor, enfeksiyonla yaşamanın çevreye hastalık yaymak olarak anlaşılmasına yol açabiliyor ve halihazırdaki toplumsal dışlamaya katkıda bulunabiliyor. Bu nedenle gerek olmadıkça HIV'le ilgili bilgilendirirken yalnızca "HIV" terimini kullanmak, "HIV/AIDS" kullanımını tercih etmemek ve AIDS'den de s6z edilmesi gereken bağlamalarda "HIV ve AIDS" şeklinde bağlaçla kullanmak 6nerildi.

"Tek eşlilik" 6nerisi:

Tıbben 6nerilmesi HIV 6zelinde değil, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddeti 6nleme açısından da sorunlu zira evli kadınların daha fazla şiddet g6rmesine sebep olan bir normu olumlamiş oluyoruz. Partner sayısıyla ilgili bir 6neriyi şartsa dillendirmek ve bu durumda da bir ahlaki normu ve yaşam biçimini ifade eden "tek eşlilik" yerine, dayatmacı olmayan ve riskin dereceli olduğunu da açık eden "partner sayısını d6ř6rmek" ifadesini tercih etmek gerektiğini konuştuk.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet

Şiddet “görmek”, şiddete “uğramak”, “maruz kalmak”, “maruz bırakılmak”; “mağdur”, “hayatta kalan”:

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti konu ederken, genel olarak, şiddetin uygulandığı kişiyi değil şiddetin uygulayıcısı faili ve sistemi işaret etmek ve görünür kılmak gerektiğini konuştuk. Şiddet uygulanan kişiden söz etmek gerektiğinde ise, “mağdur suçlayıcılık”ın, şiddetin kişinin içinde kalmak istediği, tercih ettiği, çağırdığı bir durum gibi algılanmasının önüne geçen en doğru ifadenin “maruz bırakılan” olduğu, “maruz kalan”ın ise sık kullanılan ifadeler arasında politik olarak en uygunu olduğu görüşünü birçok üye paylaştı.

Kimi örgütlerin kullandığı “survivor” karşılığı olan “hayatta kalan” ifadesindeki eksiklik dile getirildi. Çevirideki kayıp nedeniyle orijinal terimin “mücadele” içerimini Türkçesinin karşılamadığı, ayrıca her şiddeti mutlaka travmatik ve/ya ölümcül bir olay gibi aksettirdiği ve bu yansıtmanın yanlış olduğu söylendi. Bunun yerine “yaşama devam eden” önerisi tartışıldı; “hayata kazandırma”yı çağırıştırabileceği dile getirildi. “Şiddet sonrası hayata ne kadar ve nasıl devam edebiliyoruz? Vurgulanması gereken, hayatta kalma olgusu mu?” soruları çevresinde tartışmayı sürdürdük. Ayrıca, hukuk dilinde “mağdur” olarak geçmesi nedeniyle hukuki atıflarda bu sözcüğü kullanma kısıtlılığı üstüne konuştuk; CİSÜ olarak hukuk dilindeki bu gibi yerleşik kalıpları da sorunsallaştırmamızın iyi olacağından söz ettik. Genel olarak “maruz bırakılan” kalıbını tercih etme görüşü ağırlık kazandı.

“Genital mutilation” karşılığı olarak “kadın sünneti” veya “genital sakatlama”:

Ahlaki bir norm olan “sünnet”i söz konusu işlemi adlandırırken kullanmanın sakıncalarını konu ettik. “Kadın sünneti” ifadesinin sağlık literatüründe, medyada ve toplum genelinde yaygın kullanımı görünürlük açısından bir avantaj olabilirse de, genital sakatlığın neden olduğu çocuk hakkı ihlalini, beden bütünlüğünün bozulmasını, organda kalıcı hasarı, can kaybı riskini, görünmez kıldığı, zararın hafifsenmesine ve doğallaşmasına yol açtığı, böylelikle işlemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunduğu dile getirildi. Ayrıca, bu olgu Türkiye’de yaygın biçimde uygulanmadığından fazla bilinmediği, “kadın sünneti” ifadesinin kullanımının bilinirliğe fazla bir katkı sunmadığı söylendi. Genital sakatlama ifadesi henüz yaygınlık

kazanmamış olsa da orijinal terimin tam karşılığı ve işlemin yarattığı hasarı açıkça yansıtması nedeniyle tercih edilmeli dedik.

Bu örnekle birlikte "sünnet" in sıklıkla ebeveyn kararıyla, yeni doğanlara ve erken çocuklukta uygulanması, çocukların rızası alınmaması bakımından hak ihlali niteliği üstünde durduk. "Sünnet" ve "tek eşlilik" gibi ahlaki normlara dayanan pratikler ulusal ve uluslararası tıp otoritelerince kimi sağlık sorunlarına önlem olarak önerilmekle birlikte, bu tür pratiklerin beden bütünlüğünü bozma, organı sakatlama, çocuk haklarını temelden ihlal etme, bireylerin kendi bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki söz haklarını zayıflatma gibi etkileri olduğunu unutmamak gerektiğini konuştuk. Bu önerilerin dayandığı bilimsel araştırmaları kamuoyuna açıklarken dilimizin tek doğrucu ve ahlakçı olmaması gerektiğini, bu önerilere zemin oluşturanların yanı sıra bunları yanlışlayan araştırmaları da duyurmamız gerektiğini ve bu pratikleri tıbbi dayandırılarak savunulmasını eleştirel bir gözle, hak temelli yaklaşımla sorunsallaştırmamız gerektiğini gördük.

"Empowerment" karşılığı olarak "güçlendirme" veya "güçlenme":

"Güçlendirme" kalıbı yaygın olarak kullanılıyor olsa da, tepeden müdahale algısını beslememek için kişiyi "güçlendirme" yerine kişinin "güçlenme" si ifadesini tercih etmek gerektiği dile getirildi.

"Domestic violence" karşılığı olarak "aile içi şiddet" veya "ev içi şiddet":

Aile içi şiddet yerine "ev içi şiddet" karşılığını benimseyen çok sayıda katılımcı, "domestic" kelimesinin aile yapısını değil ev içini, haneyi imlediğini, "domestic violence" teriminin uluslararası hukukta hem ev içinde hem ev dışında yaşanan, resmi aile yapısı içinde olsun olmasın tüm yakın ilişkilerde gerçekleşen şiddet olaylarını kapsadığını ve İstanbul Sözleşmesi'nde de tanımının bu şekilde yapıldığını hatırlattılar. Öte yandan, Sözleşmenin resmi çevirisinde terimin (kadın hareketinin ısrarlı uyarılarına rağmen) "aile içi şiddet" ile karşılanması ve Sözleşmenin yasalaşmış olmasından ötürü, Sözleşmeye doğrudan atıf yaparken resmi karşılığını geçirmek gerekebilir. Sonuç olarak, metinlerimizde "ev içi şiddet" kullanmaya, Sözleşmeden alıntı yapmamız gereken yerlerde de önsözde veya dipnotta "aile içi şiddet" karşılığına şerh düşmeye karar verdik.

“Cinsel taciz”, “cinsel saldırı”, “tecavüz”, ilgili merkezler ve sağlık hizmetlerinin adlandırılması:

Cinsel şiddetle ilgili terimleri sağlık hizmetleri alanında ele alırken, sivil toplum dilini mi, hukuk dilini mi, yerleşik sağlık literatürünü mü önceleyeceğimiz bir başka mesele olarak öne çıktı. “Cinsel saldırı”nın sıklıkla “cinsel taciz”le karıştırılmasından söz ettik. “Cinsel şiddet”i şemsiye terim olarak merkeze almak, bunun altındaki şiddet türlerini tanımlamanın, aralarındaki ayrımları açık seçik hale getirmenin öneminde ortaklaştık. “Tecavüz” kelimesinin toplumda anlaşılır olması ve eylemi görünür kılmaması bir avantaj gibi düşünülebilirse de, utandırıcı ve damgalayıcı niteliği olması, diğer cinsel şiddet türlerinin etkisini görünmezleştiren baskın bir ifade olmasından ötürü bu terimi vurgulamama ve bu şiddet biçimine atıf yapmamız gereken yerlerde de hukuki terim olan “nitelikli cinsel saldırı”yı kullanma eğilimi öne çıktı. Toplum temelli sağlık hizmetleri yaklaşımında, tüm cinsel şiddet biçimlerine maruz bırakılanların hizmete erişimini savunan bir dil tutturmanın önemi üstünde durduk. Cinsel şiddet kriz merkezlerinin yaygınlaştırılması ve cinsel şiddet olaylarında kanıt toplamanın sağlık kuruluşlarınca yaygın biçimde yapılması için savunuculuk yapmanın altını çizdik.

CSÜS hakları için önem taşıyan grupları adlandırma

“Kırılgan”, “dezavantajlı”, “marjinalleştirilmiş”, “kilit” grup:

Sağlık hakkına ve hizmetlerine erişimde fazladan ve kesişimsel zorluklarla ve ayrımcılıklarla karşılaşan grupları nasıl adlandırabileceğimizi kısaca tartıştık. “Kırılgan” ifadesini, zarara açık olmayı kişilerin özneliliği gibi gösterdiği için kullanmamaya karar verdik. “Dezavantajlı grup” yerine, sorunun çözümünde odağa alınmalarının önemini vurgulamak üzere “kilit grup” terimini tercih etme fikri ağırlık kazandı. Dilimizde bu grupları ile toplum genelini karşıt konumlandıran ifadelerden kaçınmak konusunda ortaklaştık (Ör: LGBTİ+’lar x iken toplum y’dir).

“Riskli grup”, “risk grubu”, “risk altındaki grup”:

“Risk group” ve doğrudan karşılığı olan “risk grubu”, küresel tıp literatüründe temel, yerleşik bir kavram ve “bir hastalığın gelişmesi açısından bazı özellik ve davranışları paylaşan” insan grubu anlamına geliyor. Bu karşılık yerine zaman zaman kullanılan “riskli grup” karşılığının diğer “-lı, -li” takılı ifadeler gibi işaret edilen kişi ve grupları toplumsal hayatta damgalama

riski taşıdığı dile getirildi. "Risk grubu" ifadesinin de, çok kolayca, işaret ettiği kişi ve grupların çevrelerini sağlık riski altına soktukları, çevrelerinin sağlığını bozdukları anlamına yorulabildiği ve bu sıklığın da yine söz konusu kişi ve gruplar için daha fazla ayrımcılık ve dışlanma anlamına gelebileceği söylendi. "Group under risk"ın karşılığı olan "risk altındaki grup" da hastalık sıklığı ölçümlerinde bir değişken olarak kullanılıyor, yine belli bir hastalığa yatkınlığa ve belirli gruplardaki özel koşullara bağlı olarak tüm toplumu veya bir alt grubu içerebiliyor. Daha az yaygın olmakla birlikte, "risk altındaki grup" terimini tercih etme ve dolaşımını artırmayı önemsedik.

"Seks işçisi", "fuhuş", "genel kadın":

CİSÜ üyesi örgütlerin alandaki özneler ve örgütlerin de benimsediği "seks işçisi" ve "seks işçiliği" terimlerini kullanmakta bir fikir ayrılığı yaşamadıklarını ve bu işi bir işçilik ve emek biçimi olarak ele aldıklarını gördük. Öte yandan, Genel Kadınlar Ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler Ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü"nde geçen "genel kadın" ve "fuhuş" ifadelerinin, gündelik dilde yaygınlığı olan "hayat kadını" gibi ifadelerin nefret söylemini ve şiddeti meşrulaştırma potansiyeline dikkat çekildi. Bu alandaki metinlerde öne çıkan ayrımcı unsurlara dikkat edip, metinlerimizde bu konuya dipnotlarla dikkat çekebiliriz.

"Göçmen", "mülteci", "geçici koruma":

Göç alanı ile CSÜS ilişkisine değinirken, ele alınan grupların nasıl adlandırıldığını ve bizim hangi terimleri tercih etmemiz gerektiğini konuştuk. Konunun hukuki yönünü ele alırken veya bir hukuk metnine atıf yaparken "mülteci", "şartlı mülteci", "ikincil koruma", "geçici koruma" gibi yasal statüleri kullanmak gerekecektir. Göçün isteğe bağlı olması açısından zorla göç ettirilmenin yarattığı koşulların farklılığını göstermek adına ve ayrıca "göçmen" teriminin hukuki geçerliliği olmaması bakımından "mülteci" terimini kullanmak önerildi. Diğer yandan, "göçmen" teriminin "mülteci"ye göre daha kapsayıcı olduğu ve bu açıdan tercih edildiği de dile getirildi. Ayrıca göç ile ilgili metinlerimizin, ülkemizdeki Suriyeli göçmenlerin yasal statülerinin yanı sıra deneyimlerinin özgünlüğünü de açık hale getiren bir açıklayıcılığa sahip olması gerektiğini konuştuk. Bu alandaki terminolojimizi güncellerken göç alanında çalışan üyelerimizden ve diğer STK'lerden de destek isteyeceğiz.

Kesişimsel ve kapsayıcı bir dil kurma

Sağlık dilinde ataerkillik, heteronormativite, cisnormativite:

Sağlık eğitimi, kurumsallaşması ve pratiklerinin ataerkil, heteronormatif ve cisnormatif olması dile de yansıyor. Beden parçaları, tıbbi araçlar ve işlemlerin iki cinsiyete atıf yapar biçimde adlandırılıyor. Aynı şekilde sağlık sektörüne hakim olan erkek egemen bakış açısının, yine dile de yansıdığı örnekleri görebiliyoruz. Sağlık dilindeki heteronormatif unsurları kondom adları (kadın/erkek kondomu) ve hormon adları (kadınlık/erkeklik hormonları) örnekleri üzerinden konuştuk. Beden parçalarının ve tıbbi pratiklerin belli cinsiyetlere atfedilmek yerine, bağlama göre, ilgili organa veya işleve atıfla adlandırılabilceği ve açıklanabileceğini farklı tartıştık. Platformun toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetsizlik ilkeleriyle ilişkili tüm metinlerinde, cinsiyet, cinsellik ve cinsel yönelimle ilgili tanım ve açıklamaları ikili cinsiyet sistemi içinden yapmamamız, şiddete karşı hak savunusunda yalnızca kadın ve kız çocuklarını vurgulamakla kalmamamız, cinsiyet kimlikleri açısından kapsayıcı bir dil oturtmamızın önemi üzerinde durduk. Bu anlamda, uluslararası örgütlerin ve hukuki metinlerinin dilindeki ayrımcı unsurlara da şerh düşmekten kaçınmamak gerektiğini konuştuk.

Engellilik, sakatlık, sağlamlılık:

“Engellilik” ile “sakatlık” arasındaki ayırmadan söz ettik. Sakatlığın bir varoluş biçimi, “engelliliğin” ise toplumsal düzenlemeler yoluyla ortaya çıkarılan bir konum olduğunu; engelli kimliğinin sakat varoluş ile bu varoluşun karşılaştığı toplumsal olarak üretilmiş engeller arasındaki etkileşimden doğduğunu anımsatan, sağlık hak ve hizmetleriyle ilgili örnekler üzerinden gittik. Engellilerin ve engelli çiftlerin farklı cinsel pratiklerinin olabileceği, cinsel sağlık ve üreme sağlıklarıyla ilgili ihtiyaçları tahayyül edilmediği gibi söz konusu da edilmediği paylaşıldı. Hizmet verilen alanların sakatlara uygun biçimde düzenlenmemesinin hizmeti almayı nasıl engellediğini gördük. Tıbbi sağlamlıktan kaçınan, sakatlığı bir varoluş olarak kavrayan, sakatların karşısında çıkarılan engelleri görünür kılan ve erişilebilirlik vurgusu yapan, sağlık danışmanlık ve tedavi süreçlerinin cinsel pratiklerini bu kapsayıcılıkla ele alması için öneriler üreten bir savunuculuk anlayışı ve dili benimsemekte ortaklaştık.

“Özel gereksinimli birey”, “pozitif ayrımcılık”, “makul uyumlaştırma”, “geçici özel önlemler”:

Hak ve hizmetlere erişimdeki eşitsizlik ve ayrımcılık durumlarını adlandırmanın gerekliliğinde uzlaşırken, nasıl adlandıracağımız konusuna yoğunlaşan bir tartışma yürüttük. “Özel gereksinimli birey” ifadesinin görünmez kılınan kimi gereksinimleri görünür kılıyor ve bunların karşılanması için savunuculuk yapma kanalı açıyor. Diğer yandan, bu terimin mevcut ayrımcı düşünceleri ve pratikleri besleyen yanlarını da belirledik. Bunlar, bazı bireylerin ihtiyaçlarının “temel”, diğerlerinin “özel” olarak ayrıştırılma ve sınıflandırılmak yoluyla “normal”e dair hâkim ölçütlerin altını çizmesi; böylece “özel” sayılan gereksinimleri karşılamamanın lütuf, bu gereksinimlere sahip bireylerin ise muhtaç, talepkar ve külfet yaratan olarak algılanmasını beraberinde getirmesiydi.

Bu bağlamda tartıştığımız bir diğer terim olan “pozitif ayrımcılık”ın da “özel gereksinimli birey”e benzer biçimde, sorunu doğru ifade etmekte yetersiz kaldığını ve toplumdaki yanlış algıları beslediğini; bir hizmetin hak etmeden bedavaya kullanılması, başkasının hakkının elinden alınması olarak anlaşıldığını konuştuk.

Bireyler arasına ayırım koyan adlandırmalar yerine, belirli mal ve hizmetlere herkesin eşitçe erişebilmesi için uygun koşulların yaratılmasına odaklı bir savunuculuk biçimi ve dilini benimsemekte karar kıldık. Bu bağlamda önerilerden biri, “makul uyumlaştırma” (reasonable accommodation) terimini benimseyip yaygınlaştırmaktı. Bir diğer öneri, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nde (CEDAW) belirtilen ve kendini daha iyi ifade eden “geçici özel önlemler” (temporary special measures) terimini kullanmak oldu. CEDAW’ın kullandığı “yasalar önünde eşitlik” (formal equality), “farklılık eşitliği” (substantive equality) ve “dönüştürücü eşitlik” (transformative equality) kavramlarını sözlükçemize yerleştirmek, bu eşitlik anlayışları arasındaki farkları gözetken, farklılık eşitliği ve dönüştürücü eşitliğe odaklı bir savunuculuk benimsemek önerildi. Sonuç olarak “özel gereksinimli birey” ifadesini öznelerin de itirazlarına dayanarak kullanmama, “pozitif ayrımcılık” teriminden mümkün olduğunca kaçınma ve yerine “makul uyumlaştırma”, “geçici özel önlemler” terimlerini yaygınlaştırmaya çalışma fikri öne çıktı.

Ayrıca, terminolojimizi belirlerken, belli bir sorunun öznelerinin güncel olarak ayrımcı bulunduğu ifadelerden kaçınmayı temel bir ilke saymamız gerektiğinde uzlaştık. Bununla birlikte, “özel gereksinim” ve “pozitif ayrımcılık” gibi bazı problemlilik ancak yerleşik terimlerin,

belirli sorunları görünür kılarak savunuculukta çok yol almayı da sağlayabildiği, bu nedenle bazı bağlamlarda stratejik olarak kullanılması gerekebileceğini de not düştük.

Ayrımcılığın kesişimselliği:

Ayrımcılığın sağlık hakkına etkilerini ele alırken, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ırk, etnisite, medeni durum, sosyo-ekonomik statü, engellilik, yaş, coğrafi konum, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim vb. diğer etkenlerle kesiştiğini akılda tutmanın, kesişimsel bir perspektiften değerlendirme yapmanın önemini ele aldık.

“Kadın” odaklı dilin stratejik ve pratik faydaları:

Dili dönüştürmeye çalışmak mücadelenin parçası fakat saha çalışmalarında toplumsal cinsiyet bilgisi olmayan gruplarla görüşürken, eğitim verilirken daha gündelik ve iki cinsiyet belirten bir dil kullanmak anlaşılır kalmak için kaçınılmaz olabiliyor. Politik doğruculuk saha çalışmasını çok zorlaştırabilir. Metinlerimizde de bağlama göre zaman zaman politik özne olarak “kadın” a odaklanmamız gerekebilir. Bunun nedeni politika yapmak için dar bir alana sıkışmış olmamız ve elimizdeki az sayıda faydalı aracı kullanmayı sürdürme yükümlülüğümüz. Savunuculuk sırasında iki ileri, bir geri yol almamız, hangi araçla hangi kapıyı açabiliyorsak onu kullanmamız, içeriden dönüştürmeye çalışmamız gerekebilir Kimi zaman ısrarcı olmayıp farklı stratejiler üretmekte fayda var diye konuştuk.